

'Oku 'iai e Fanauako 'oku 'ikai tenau fie 'alu ki he ako ko e ngaahi 'uhinga ko 'eni:

Faka-chaual
faka-mamahi

'Oku 'ikai sai hono va mo e: - kaunga ako, kaume'a, pe faiako etc.

Fu'u lahil mamafa e ngaue

'Oku popula pe faka-mamahi'i ia

Fie nofo pe ia mo e fami'i 'i 'api

'OKU 'IKAI SAI E LI'AKI

Ka 'oku 'iai ha me'a 'oku ke tokanga ki ai, teke lava 'o fetu'utaki ki he 'apiako he 'ofisi faka-vahe 'a e DE&T.

'OKU 'IKAI SAI E LI'AKI

Ko E Faka-hinohino 'Eni Fekau'aki Mo E Ma'u Ako 'A E Fanau Ako Lotoloto

Ko e ha hono 'uhinga 'oku fiema'u ai ke ke 'i he ako?

'I 'apiako ko e kau faiako tenau:

- Taliui he 'aho kotoa pe
- Fiema'u tohi kapau na'a ke mama'o
- Tenau vakai'i fk-lelei koe kapau 'oku ke fa'a toutou li'aki
- Fetu'utaki ki he Matu'a/ Tauhi fanau he taimi 'oku ke mama'o ai

www.sofweb.vic.edu.au/wellbeing/welfare/attend.htm

F atongia 'o e Fanauako

- ✓ Ma'uako he 'aho kotoa pe
- ✓ Tauhi e taimi ako/ kalasi, faka-taha 'a e ako, pe ko e 'osi e polokalama ako
- ✓ Ko ho'o 'ilo pe te ke mama'o, fetu'utaki leva ki 'apiako he vavetaha
- ✓ 'Omai e tohi faka-mo'oni puke mei he Toketa, pe ko ha toe fa'ahinga tohi pe ke ne faka-ha e 'uhinga ho'o mama'o
- ✓ Faka-mo'oni 'i 'ofisi he taimi 'oku ke tomui ai
- ✓ Faka-mo'oni 'i 'ofisi, pea 'omi ha tohi he taimi 'oku ke 'alu vave ai mei 'apiako

Kohai te ke talanoa ki ai, kapau 'oku faingata'a kiate koe e ma'uako?

- Ko e kulupu 'a e kau faiako, faiako M.I.P.s, Faka-fofonga mei he komiti 'a e fanauako
- 'E lava pe ke faka-fe'iloaki'i koe ki ha 'ofisa ngaue he sosaieti
- Kapau 'oku palopalema kiate koe 'a e ma'u ako, ko ha fa'ahinga 'uhinga pe, talanoa ki he tokotaha 'oku ke loto/ fiemalie, tau'ataina taha ki ai

10 Ko e ki'i faka-pulipuli 'eni 'e tokoni atu

✓ **Tauhi e ma'u ako ke mo'oni**

Te ke toe lelei ange 'oka ke ka tauhi taimi mo ma'u ako he aho kotoa pe, pea te ke manako foki he ako.

✓ **'Alu ma'u pe ki he ako**

Kuo ke 'i ha kalasi nai, pea ke ongo'i ta'eoli'ia mo ngalingalivale koe'uhi 'oku 'ikai te ke 'ilo pe ko e ha e me'a 'oku hoko? Mahalo ko e 'uhinga, na'a ke li'aki ha ngaahi 'aho ki mu'a, pea ke ongo'i 'oku ke he. Ka 'oku 'iate koe 'a e fa'ahinga ongo ko 'eni, 'e faingata'a ke toe mole meite koe 'a e fa'ahinga ongo ko ia.

✓ **Faka-ha ki he 'apiako mo e kau faiako kapau te ke mama'o**

Kapau te ke mama'o, fetu'utaki ki he 'apiako mo e kau faiako, ke nau 'ilo ho tukunga, mo e taimi te ke foki mai ai. 'E tokoni 'eni ke nau mateuteu ai ke tokonia koe ke ke tulituli hake he lesoni na'a ke mama'o ai.

✓ **Potalanoa mo ho'o Faiako Faka-kalasi**

Sio ki he faiako ke 'oatu ha fa'ahinga tokoni ke ke tulituli hake ai, kapau na'a ke li'aki ha ngaahi kalasi kimu'a atu. Ko e kau taukei kinautolu, pea te nau 'oatu ha founa nounou ke ke vavevave hake ai. Taimi 'e ni'ihii 'oku nau fu'u femou'ekina 'aupito, ka 'oua na'a ke fo'i ai he feinga.

✓ **Tokanga'i e ngaahi Polokalama faka-ako 'oku 'ikai faka-hoko 'i 'Apiako- Falemahaki 'o e fanga monumanu (VET) pe VCAL, akoako ngaue, ngaue faka-angaanga, pe ha toe polokalama ako kehe**

'Oua e ma'u hala ki he polokalama ni, pea ke nonoa'ia ai ko 'ene fo'ou, pea natula kehe mei he me'a 'oku ke anga maheni mo ia. Ko e taha pe 'eni e ngaahi polokalama ako, pea 'oku fiema'u ke ke 'iai hange pe ko e fiema'u ke ke 'i he kalasi.

✓ **Laka/Hange ha Poto**

Ako ke ngaue'aki 'a e tohinoa pe tohi mahina ke faka'ilonga'i ai 'a e ngaahi 'aho mahu'inga 'oku totonu ke ke tauhi. 'Oua 'e sio tokota, faka-tau, toketa nifo, pe ha toe me'a he aho/ taimi ako.

✓ **Ako e ngaahi Taukei Faka-sosiale mo e ngaahi kulupu Faka-feohi**

Ko e feitu'u lelei e 'apiako ke fetaulaki mo maheni ai mo e kakai heke. 'E kau ia he konga mahu'inga ki hono langa hake ai ho'o 'ilo mo tauhi e ngaahi va 'i he sosaieti.

✓ **Mateuteu ki he Ngaue**

Manatu ko e ako te ne tokonia koe ke ke mateuteu ai ki he ngaue. Ko e tauhi taimi mo e ma'u ako ma'u pe, te ne teu'i koe ko ha taha ngaue lelei he kaha'u.

✓ **Hokoatu ki ha toe Feinga ako he kaha'u**

Manatu ko e ako te ne tokonia koe ke ke mateuteu ki ha toe fa'ahinga feinga ako pe. Ko ho'o founa ngaue/ 'ulungaanga he 'apiako te ne teu'i koe ki ha toe fa'ahinga feinga ako pe he kaha'u.

✓ **Me'a kehe pe 'eni**

Manatu kapau na'a ke 'omi ha tohi fekau'aki mo ho'o mama'o, 'e faingofua ange ai ke mau fk-mo'oni'i e tu'unga 'o ho'o ki'i tomui/ pe to nounou.

